

PHA 210 PREHİSTORİK ARKEOLOJİ METOTLARI

KONU 10: KAZI

1) KAZI LOJİSTİKLERİ

Lojistik açıdan bir kazı için en zaruri ihtiyaç, sağlıklı bir biçimde barınma ve beslenmedir. Barınma açısından yeter düzeyde kazı evi oluşturmak zaruridir. Kazının başlangıç aşamalarında mümkünse bölge okullarından birinde eğer değilse çadır kampı kurularak geçici bir süreyle barınma ihtiyacı giderilebilir. Her bir durumda yatacak yer, tuvalet ve banyo ihtiyaçları hazır olmalıdır.

Beslenme açısından uygun bir mutfak ve mutfak araçları mutlak suretle en erken hazır olması gereken gereçlerdendir. Yemek hazırlama, kazı ekibi üyeleri ya da imkan varsa aşçı yardımıyla gerçekleştirilmelidir. Besinlerin saklanabilmesi için yeter sayıda buzdolabı ve/veya derin dondurucu alınmalıdır. Kazı evi olarak kullanılan yerde yeter sayıda masa ve sandalye olmalıdır.

Temizlik ve hijyene mümkün mertebe dikkat edilmelidir. Bu bağlamda içme suyunun kullanılmadan önce analizi yapılmalı ve eğer gerekiyorsa dezenfeksiyonu gerçekleştirilmelidir. Mümkünse su deposu bulundurulmalıdır.

Ulaşım da en az barınma ve beslenme kadar önemli bir diğer lojistik destektir. Kazı evi ihtiyaçları, ekibin hareket kabiliyeti ve mutfak ihtiyaçları için mutlak suretle en az 1 adet otomobile gereksinim vardır. Kazı evi ile kazı alanı arasında mesafe var ise bu durumda ihtiyaca göre yeter sayıda ekip taşıma minibüsü ve şoföre gerek duyulur.

Olası durumlarda kullanılabilir ilk yardım malzemeleri mutlaka hazır bulundurulmalıdır. Ekibin her üyesinin eğer varsa kronik ya da akut hastalığı için gerekli olan ilaçlarının tedarik edilmesi en doğrusudur. Kazı yapılan bölgeye göre akrep, yılan ya da diğer zehirli böcek ve örümceklere karşı panzehir serumu bulundurulmalıdır. Kazı evi civarının belirli periyotlarla ilaçlanabilmesi için ilaçlama motoru ve olasılıkla tarım ilacı temin edilmelidir.

2) KURTARMA KAZISI

Özel niteliğinden dolayı acilen kazısının yapılması gereken kazıdır. Örneğin bir bölgede inşası planlanan bir baraj altında kalacak yerleşim yerinin kazısı kurtarma kazısı niteliğinde değerlendirilir. Diğer taraftan, definecilerce illegal bir biçimde belirli bir kısmı açığa çıkarılmış ve kültürel niteliğe haiz bir yerleşim yerinin yağmalanmaması için yapılan acil kazılar bu grup altında toplanabilir. Kurtarma kazıları süreli oldukları için bir takım detaylar belirli inisiyatiflere dayanarak ancak bilimsel kaygılar da göz önünde bulundurularak hızlı bir biçimde gerçekleştirilmelidir.

3) SİSTEMATİK KAZI

Legal, denetimi gerekli mercilerce yapılan, bilimsel yöntemlerin uygulandığı, her türlü ekip ve ekipmana sahip, bilimsel yeterliliği bulunan bir kazı başkanı ve yardımcısı tarafından kazısının yürütüldüğü, zaman mefhumu gütmeyen arkeolojik kazıdır.

4) KARELAJ YÖNTEMLERİ

Karelaç, boyut ve yerleşim yerinin niteliğine göre değişkenlik gösterebilir. Bu durum kazı başkanının inisiyatifindedir. Aynı zamanda yaptığı kazının kurtarma kazısı mı yoksa sistematik bir arkeolojik kazı mı olduğuyla da ilişkilidir. Dolayısıyla değişkendir. Değişkenlikleri, daha çok yerleşim yerinin niteliği belirler. Arkeolog ise yerleşime uygun yöntemi uygular.

Karelaç yöntemleri, kapalı alanı olabilen mağara ve kaya altı sığınakları ile açık hava yerleşimleri açısından oldukça önemlidir. Özellikle mimari içermeyen ve Paleolitik Çağ buluntu toplulukları veren yerleşimlerde açmaların 1x1 metre ebatlarında olması gerekir. Bunun en önemli nedeni, kullanılmış olan mekanların niteliklerinin bilinmemesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla 1 metrekare içinde yapılacak açmaların daha fazla dikkat isteyen bir kazı sistemi olacaktır. Buna karşın açık hava yerleşimleri ve özellikle de mimari içeren yerleşimlerde yapılacak kazıların daha büyük boyutlu açmaları olabilir. Örneğin 5x5 metrelik açmalar, söz konusu alanlarda uygulanan kazılar için dikkat kaybını önleyici bir boyut niteliğindedir.

Mağara ve kaya sığınaklarında yapılacak karelaç için yatay düzlemde kesintisiz lazer ışınları gönderen cihazlar kullanılır. Ancak bundan önce söz konusu yerleşim yerinde tüm alana hakim bir noktanın “0” (sıfır) noktası olarak belirlenmesi gereklidir. Bu nokta kazı yapılacak alanların bütününden daha yüksekte bir nokta olması gerekmektedir. Tespit edilen nokta (tercihen kaya olmalıdır), matkapla delinerek ve içine bir dübel ve vida yerleştirilir. Bu nokta “+” işareti olan bir kırmızı renkli boya da olabilir. Bu nokta kazı açmalarının indiği derinliği ölçmek için bir referans noktasıdır.

Pleistosen dönem açık hava yerleşimleri açısından karelaj yöntemi, yerleşimin etrafında bir kapalı duvar alanı olmadığından ötürü yüzey üzerinde gerçekleştirilir. Fakat her bir açma için 1x1 metrelik plankare sistemi değiştirilmez. Pleistosen yerleşimleri çok küçük boyutlu olduklarından ötürü küçük plankarelerin oluşturulması elzemdir. Bunun için yerleşimdeki en yüksek noktada ya da yerleşimin kestirilebilen marjının (yerleşim sınırının ötesi) dışındaki yüksek bir alanda yere sabitlenmiş (çimento ile sertleştirilmiş) bir metal çubuk "0" (sıfır) noktası olarak belirlenmelidir.

5) KAZI MALZEMELERİ

Kırtasiye malzemeleri

Kurşun kalem

Tükenmez kalem

Çeşitli markörler

A4 ve A3 boyutlarında beyaz kağıt

A4 ve A3 boyutlarında aydınlatıcı kağıt

A4 ve A3 boyutlarında milimetrik kağıt

Yazıcı kartuşu

Pergel

Cetvel

Gönye

Silgi

Kalemtıraş

Kazı gider kalemlerine yönelik klasörler

Kazı giderlerine yönelik defterler

Açmaya yönelik malzemeler

Matbuu kazı açma defteri

Matbuu kazı açma kovası fişi

Kazma

Bel

Kürek

Çapa

Tırmık

Arkeolog malası

Jeolog çekici

Çekiç (birçok çeşidi)

Keski (birçok çeşidi)

Spatula (birçok çeşidi)

Dişçi aletleri

Metal L gönye

Örnek alma küreği (küçük boyutlu birkaç çeşit)

Klasik film tüpleri (birçok sayıda)

Fırça (birçok çeşidi)

Çalı süpürgesi ve süpürge

Faraş (birçok çeşidi)

Kilitli naylon poşet (birçok boyda)

Diz altlığı sünger (birçok sayıda)

Kova

El arabası

Arazi masası (eşek)

Baret

Eldiven

Toz maskesi

İş gözlüğü

Güneş gözlüğü (isteğe bağlı)

Su püskürtme aleti

Açılır metre (2 m.lik ve en az 20 adet)

Şerit metre (5 m.lik ve daha uzun şerit metreler)

Güneş ya da yağmur tentesi

Büyük boy yeter sayıda su termosu

Laboratuvar malzemeleri

Masa (yeter sayıda)

Yuvarlak metal elek (0.1, 0.3, 0.5 mm. gözenekli eşit sayılarda en az 5 takım)

Kare naylon sediman kurutma elekleri (çok sayıda)

Kare naylon karbon kurutma elekleri (çok sayıda)

Kurutma eleği sehpaları (elek sayısına göre)

Leğen (birçok boyda)

Diş fırçası (birçok sayıda)

Dişçi çarkı ve aparatları

Pens (çok sayıda)

Bisturi

Maket bıçağı

İnce uçlu markör (çeşitli renklerde)

Kalın uçlu markör

Açma tanıtım göstergesi (3X3 cm. boyutlarında ince kartondan yüzler belki binlerce)

Asit

Saf su

Kilitli naylon poşet (birçok boyda)

Yapıştırıcı

Şerit bant

Şerit kağıt bant

Büyüteç

Mikroskop (ihtiyaca göre)

5) KAZI TEKNİKLERİ

Sıra dışı durumlar haricinde her türlü açma aynı temel prensiplere sahiptir. Dolayısıyla da aynı yöntemle kazılır. Sadece, kazı yerinin niteliğine göre kazıdan kazıya değişen belirli seviyelerde kontrollü duraklamalar yapılır. Örneğin; pleistosen dönem kazılarında her bir 2, 3, 4, 5, 10 cm'lik (tercihe göre değiştirilebilir) derinliğe inildiğinde, plankare yüzeyi temizlenir ve ardından, plan çizimi, fotoğraflanması ve gerekli bilgilerin kazı defterine işlenmesi gibi işlemler gerçekleştirilir. Öte yandan holosen dönem kazılarında ki bu yerleşimler eğer bir düz yerleşim yeri ya da höyük ise, her bir $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$ (tercihe göre değiştirilebilir) çapa boylarında açılan alanın temizlenmesi ve gerekiyorsa fotoğraflanıp, planlarının çizilip, gerekli notların alınmasıyla bir diğer çapalama sırasına geçilebilir.

6.1) Yatay kazı

Sıra dışı bir durum olmadıkça her kazıda yatay kazı sistemi uygulanmalıdır. Yerleşim yerlerinin niteliklerine göre yukarıda açıklanmış olan kazı yöntemlerinden birisinin uygulanması sırasında ideal olan, ele geçen her bir nesnenin yerinde (in situ) bırakılması ve amanın yan yüzeylere doğru genişletilmesi gerekmektedir. Belirlenmiş olan derinlik mesafesine göre yerinde bırakılan her bir arkeolojik ve doğal nesnelere X, Y ve Z koordinatlarının alınmasıyla birlikte plan çizimine işlenmelidir. Gerekli notların alınmasının ardından göstergelerinin bulunduğu ve bulunmadığı fotoğraflama işlemleri gerçekleştirilmelidir. Açma başkanının direktiflerine göre kazı, jeolojik seviyesi değişmediği sürece aynı süreçlerle tekrarlanarak devam ettirilir.

6.2) Dikey kazı ya da sondaj

Böylesi kazı biçimleri genellikle test amaçlı ya da kurtarma kazıları sırasında uygulanırlar. Kazının hızı yatay kazılara göre daha sratlı gerçekleşir. Ancak yatay kazı yapıyormuş gibi “oturma tabanları” ve “taban alanlarının çıkabileceğinden ötürü dikkatli ve kontrollü ilerlemek şarttır. Tıpkı yatay kazıda olduğu gibi kontrollü derinlik ölçüleri ve lm Őekilleri gözetilmelidir. Derinlemesine açmalar yatay kazılara göre çok daha sınırlı ve kk ölçekli plankarelerde gerçekleştirilir. Sondaj için en uygun açma alanı 1x2 metrelik açma sınırlarıdır. Bu sayede yerleşimde minimum düzeyde tahribat gerçekleşir. Aynı zamanda bir kişinin çalışabileceği en uygun açma ölçüleri de 1x2 metrelik amalardır. Sondaj kesitleri mutlak suretle çizilmelidir (Bkz. Kesit izimi).

6) MOLOZ YIĞINI VE İRİ BLOKLARI KALDIRMA

Kazı alanlarının niteliklerine göre değişik yöntemler uygulanabilmekle birlikte, eğer böylesi istenmeyen moloz ve kaya blokları açık hava yerleşimlerindeyse işin niteliğine göre yeter düzeyde bir vinç vasıtasıyla böylesi bloklar kaldırılabilir. Asıl problemlili olan nokta, vinç gibi iri ve ağır vasıtaların yerleşim alanına giremediği durumlarda karşımıza çıkmaktadır. Örneğin böylesi iri bloklar eğer bir mağara yerleşimi içinden karşımıza çıkarsa bu durumda söz konusu kayaların parçalanarak yerleşim dışına çıkarılması gerekecektir. İri kaya bloklarının yerleşim içinde parçalanması da bir başka sorundur. Çünkü böylesi durumlarda arkeolojik dolgulara zarar verilebilir.

Bu iri blokları dolgulara zarar vermeden parçalama yöntemi ise, bunların öncelikle büyük matkaplarla delinmesi -ki bu delikler bir seri yan yana delikten oluşmalıdır- ile başlatılır. Daha sonra yine büyük darbeli matkaplarla ucuna keski takarak delinmiş kesime yapılacak darbeler zayıflatılmış olan iri blokların parçalanmasına yetecektir.